

PHASELIS | Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi
Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies
Volume II (2016)

Ortaçağ Alanya'sında Ticaret ve Ticari Yollar

Alâ'iyye (Alanya): Its Trade and Its Trade Routes in the Medieval Period

Mehmet Ali BOZKUŞ

*PHASELIS: Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki makaleleri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, makalelerin çıktısını alabilir ve kaynak göstererek makalelere bağlantı verebilir.

PHASELIS: Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten makaleler derginin web sitesinde (journal.phaselis.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume II: Ocak-Aralık 2016) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni M. A. Bozkuş, "Ortaçağ Alanya'sında Ticaret ve Ticari Yollar". *Phaselis* II (2016) 209-223.
DOI: 10.18367/Pha.16014

Geliş Tarihi: 20.09.2016 | Kabul Tarihi: 09.10.2016 | Elektronik Yayın Tarihi: 30.10.2016

Editörya Phaselis Research Project
www.phaselis.org

Ortaçağ Alanya'sında Ticaret ve Ticari Yollar

Alâ'iyye (Alanya): Its Trade and Its Trade Routes in the Medieval Period

Mehmet Ali BOZKUŞ*

Öz: Selçuklu fethi öncesi Roma ve Doğu Roma İmparatorluğu dönemlerinde *Korakesion* ve *Kalon Oros* olarak anılan Alanya, daha çok korsanlık faaliyetleriyle ünlü bir şehirdi. 1221 yılında kent, Alâeddin Keykubad tarafından teslim alındıktan sonra fatihinin adına hitaben Alâ'iyye adını aldı. Fetihten sonra yapılan tersanesi ve güçlendirilen kalesi ile geçmişine nazaran önemli bir ticaret kenti olarak öne çıktı. Kentin gelişiminde önemli ticari yolların Doğu Akdeniz'e kayması da etkiliydi.

Zenginliğin Akdeniz limanlarına ulaşması Mısır, Anadolu ve Avrupa arasında ilişkileri yoğunlaştırdı. Bu dönemde Alanya hem Doğu hem de Batılı tüccarlar tarafından uğrak bir liman oldu. Bu limanda hangi ürünlerin alınıp satıldığı ise bu makalenin konusunu oluşturmaktadır. Bununla birlikte şehre tüccarları ulaştıran kara ve deniz yolları da ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler: Alanya · Ticaret · Kara ve Deniz Yolları · Doğu Akdeniz

Abstract: Alanya which was called *Coracesium* and *Kalon Oros* during the Roman and Eastern Roman Empire periods was mostly known for piracy before its conquest by the Seljuks. Following its conquest by Alâeddin Keykubad in 1221, it was renamed Alâ'iyye to commemorate the name of its conqueror. Compared to its past history it became an important trade centre, with the tersane (shipyard) constructed after the conquest and its castle remodelled. The shift of significant trade routes to the Eastern Mediterranean had an effect upon the economic development of the city.

When abundance reaching the Mediterranean coasts, trade relations multiplied between Egypt, Anatolia and Europe and, during this period, the port of Alanya became a destination which was frequented by both eastern and western merchants. The subject of this article concerns those products which were traded through this port, together with an examination of the land and sea routes that enabled this trade.

Keywords: Alanya · Trade · Land and Sea Routes · Eastern Mediterranean

Giriş

Miryakefalon'da 1176'da Doğu Roma İmparatorluğu ordularına karşı kazanılan zafer ve sonrasında Danişmendlilerden Malatya'nın alınması, Anadolu'da Selçukluların kırılganda olsa siyasi birliği sağlamalarına vesile oldu¹. Siyasi birlik sağlandıktan sonra 1214'te Sinop, 1216'da yeniden Antalya ve 1221'de Alanya ele geçirilerek, Suğdak üzerinde hâkimiyet tesis edilmiştir². Selçuklu-

* Arş. Gör., Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Çorum. mehmetalibozkus@hotmail.com
Bu makale Hitit Üniversitesi BAP Birimi tarafından FEF19001.14.006 numaralı proje ile desteklenmiştir ve tarafımızca yürütülen "Ortaçağda 'Ala'iyye ve 'Ala'iyye Beyliği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Bu makalenin kısa bir versiyonu 12.09.2014 tarihinde "Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-I Eşrefoğulları" sempozyumunda sözlü olarak sunulmuştur.

¹ Turan 2010, 234-237; Kafadar 2010, 4-6.

² Turan 2010, 324, 329, 357-358, 378.

lar bu önemli liman kentlerini ele geçirmek suretiyle uzun mesafeli ve denizaşırı ticarete etkin hale gelmiştir. Bu dönemde Anadolu hem doğu-batı hem de kuzey-güney eksenli bir ticaret yolu olarak hizmet vermiştir. İleri görüşlü bir ticaret politikası uygulayan Selçuklular, Anadolu sahillerine yerleştikten sonra Kıbrıslılar ve Venedikliler ile ticaret anlaşmaları imzalamış³, böylece Doğu Akdeniz ticareti ile temasa geçmiştir⁴.

Akdeniz ticaretinde önemli bir yeri olan Alanya, antik dönemde zaman zaman korsanlara ev sahipliği yapmıştır. Bu dönemde Kilikya ile Pamphylia sınırında yer alan kent önce *Korakesion*⁵ ve daha sonra *Kalon Oros*⁶ isimleri ile anılmıştır. Alâeddin Keykubad'ın fethinden sonraysa fatihine hitaben Alâ'iyye adını almıştır⁷.

Alanya'nın Selçuklular tarafından teslim alınmasına müteakiben kale güçlendirilmiş, limanı koruyan kulenin ve tersanenin yapımı da tamamlanmıştır. Alâeddin Keykubad devrinde en parlak günlerini yaşayan ve Selçuklular tarafından kışlık başkent olarak kullanılan Alâ'iyye, Karamanoğulları zamanında da önemini korumuştur⁸. Karamanoğulları'nın eline geçtikten sonra zamanla kentte küçük bir beylik kurulmuştur. Bu dönem müstakil bir beylik dönemi olarak kabul edilse de, Osmanlı fethine kadar kentin yöneticileri Karamanoğullarına ve Mısır hükümdarlarına karşı eğilim göstermişlerdir. Bunda, bölgenin Karaman, Kıbrıs, Memlûkler ve Osmanlılar tarafından bir mücadele alanı olarak görülmesinin etkisi vardır⁹.

Yapılan araştırmalar da kentin ticari önemini vurgulanmaktadır ve ticareti yapılan ürünler olarak genellikle kereste, zift ve köle ticareti üzerinde durulmaktadır¹⁰. Bu araştırma ise kentte bu ürünlerin yanı sıra ipek, yün, halı, keçi derisi, mazi, susam ve bal gibi ürünlerin de ticaretinin yapıldığını göstermektedir. Mevcut kaynaklara ek olarak, kentte yapılan ticarete dair yeni sayılabilecek bulgular da vardır. Erken dönem Osmanlı tahrir defterlerinin¹¹ de kullanılması, yukarıda bahsettiğimiz ticari ürünlerin nerelerden çıkartılıp, nasıl işlendiğini göstermek adına yararlı olmuştur. Bu kaynaklardan hareketle Ortaçağ Alanya'sında ticarete konu olan diğer ürünler açıklandıktan sonra, şehirde bu ticareti mümkün kılan -tarihi- kara ve deniz yolları üzerinde durulmuştur.

³ Turan 1964, 214-215.

⁴ Kafadar 2010, 7-8.

⁵ Hellenkemper – Hild 2004, 587.

⁶ Kent Doğu Roma İmparatorluğu hâkimiyeti ile birlikte *Kalon Oros* (Καλὸν Ὀρος) ismini almıştır. Bk. *Porfirogenito* 79, 152. 12. yüzyılda bunun bozulmuş bir şekli olan *Qalûrus* (قلوروس) için bk. *The Book of Curiosities* 151, 449; İbn Bîbî ise *Kelonoros* ya da *Kaloyorus* (كلويوروس - كلونوروس) şeklinde yazmıştır (bk. İbn Bîbî 236, 243, 250). İtalyanlar ise *Kalon Oros*'tan türettikleri *Candeloro* ismini kullanırlar (bk. *Pegolotti* 92; *Bautier* 1992, 317).

⁷ Şehir Selçuklu fethiyle birlikte Alâeddin Keykubad'ın ismine nispetle *onun kenti* manasında kullanılan Alâ'iyye adını almıştır. Bu isim kenti ele geçiren Alaeddin'e aitlik bildirir. Bu tarz isim verme geleneği Memlûklerde da vardı. Memlûk Sultanı Melik Mansur Seyfeddin Kalavun (Ölüm: 1290) küçük yaşta Emir Alaeddin tarafından köle olarak satın alınmış, daha sonra sahibi Alaeddin ölünce o ve birkaç köle Necmeddin Eyyüb'e geçmişlerdi, fakat eski sahipleri Alaeddin'den dolayı bunlara Alâ'iyye denilirdi. *Makrizi* a I-3, 663.

⁸ S. Quentin (1245-1248) şehrin zenginliğini şu şekilde özetler: "*Sultanın, toprakları arasında, hazinesinin yer aldığı, Candelaria (Alanya) adını taşıyan çok güçlü bir kalesi vardı. Hazinede, değerli taşlar ve büyük miktarda para dışında, on altı küp dökülmüş saf altın olduğu söylenir.*" *Saint Quentin* a 72; *Saint Quentin* b, 51; Aynı konuyu Vincent de Beauvais, S. Quentin'den alıntıyla eserinde anlatmaktadır (bk. Turan 2010, 359-360). Aynı tarihlerde benzer bir olayı Jean de Joinville de anlatmaktadır, fakat Joinville altın külçelerin konulduğu kalenin ismini vermez. Konya Sultanının zenginliğine işaret eder (Redford 2008, 15).

⁹ Erdem 1995, 447; Hellenkemper – Hild 2004, 589.

¹⁰ Flemming 1964, 70; Heyd 2000, 612; Bilici 2008a, 13-15; Fleet 2009, 27-34, 97-102; Çavuşdere 2009, 65-67.

¹¹ MCYZ O0076 (1483); TKA. TT. 172 (1520-1566); ve diğer tahrirlerden hareketle yapılan çalışmalar için bk. Akgül 1989; Karaca 2009; Erdoğan 2013.

Doğu Akdeniz Ticareti ve Alanya

10. yüzyıldan itibaren önemli ticaret yollarının, İran coğrafyasındaki siyasi istikrarsızlıktan dolayı Hint Okyanusu ve Kızıldeniz vasıtasıyla İskenderiye Limanı'na kayması, Akdeniz'de ekonominin gelişmesine sebep olmuş ve Akdeniz ticareti çok kazançlı hale gelmiştir. Bu kazançlı ticaretten faydalanmak isteyen Haçlı Devletlerinin de Doğu Akdeniz'deki ticarete eklenmesiyle doğu-batı arasındaki ekonomik bağlar kuvvetlenmiş, Mısır, Anadolu ve Batı arasında devam eden üç yönlü (triangular) bir ticaret sistemi oluşmuştur¹².

Selçuklular bu ticareti desteklemek amacıyla Akdeniz'de, kendi sularında güvenliği sağlamaya çalışmışlardır. 13. yüzyıl başlarında Kıbrıs Krallığı ile yapılan yazışmalar ve anlaşmada, gözetleme ve istihbarat toplamaya dayalı bir kıyı kontrol sistemi kurulduğu görülmektedir¹³. Selçuklular bu kontrol sistemiyle muhtemel Haçlı saldırılarına karşı önlem almış olmakla birlikte¹⁴ en azından kendi sularında ticaret için gerekli olan güvenliği de sağlamış bulunuyorlardı.

Bu dönemde Anadolu'dan kalkan gemiler genellikle Mısır'a gidiyor dönüşlerinde de getirdikleri ürünleri Batı'ya satıyorlardı. Alanya'dan, özellikle Mısır'a kereste ve zift sevk ediliyordu, çünkü Mısır'da bu ürünler çok az bulunuyordu. Bu ticaret sayesinde Alanya ve Antalya'da tüccarlar çok ciddi gelir sağlıyordu. Kayıtlardan anlaşıldığına göre Antalya ve Alanya, Mısır için sadece kereste tedariki anlamında değil, aynı zamanda Memlûk askeri teşkilatının temelini oluşturan köklerin temin edilmesi konusunda da hayati öneme sahipti. Antikçağda olduğu gibi¹⁵ bölge Mısır ile ticari bağını sıkı bir şekilde sürdürüyordu. Bu durumun farkında olan batılıların, Nisan 1289'da Memlûklerin Trablusu alması karşısında Benedetto Zaccaria komutasında bir filo ile Alanya karşısında ticari ürün yüklü Mısır gemisine saldırması¹⁶ ve 1291'de Akka'nın fethine müteakip *Frenklerin Alanya'ya saldırıp şehri kısmen ele geçirmesi*¹⁷ bir anlamda Alanya-Mısır arasındaki ticari yakınlıkla alakalıydı.

Yüklerini ihraç için Alanya'dan İskenderiye'ye sevk eden tüccarlar, dönüşlerinde gemilerini biber, şeker, keten ve kumaş gibi ürünlerle dolduruyorlardı. Alanya'ya getirilen bu ürünler, kara yoluyla Anadolu'nun içlerine ve deniz yoluyla da Batı'ya sevk ediliyordu¹⁸. Kentte her açıdan kazançlı bir ticaret mevcuttu. Bu ticarete konu olan başlıca ürünler şunlardır.

Kereste

Kereste Ortaçağ'da birçok alanda kullanılan önemli bir üründür. Yakacak olarak ısınmada ve çeşitli metallerin eritilmesinde kullanılır. 10 kg demir üretimi için 150 metre küp odun gerekmektedir¹⁹. Bununla birlikte yapı malzemesi olarak inşaatlarda ve suya karşı dayanıklı olduğu için gemi yapımında sedir ve Toros Köknarı (*abies cilicia*) gibi ağaçların kullanıldığı görülmektedir²⁰. Fakat Ortaçağ'da özellikle İslam dünyası için kaliteli kereste bulmak ve bunu sevk etmek bir sorundur. Mezopotamya ve Suriye sahil şeridindeki ormanların Roma ve Doğu Roma İmparatorluğu tara-

¹² Jacoby 2005, 25-27.

¹³ Duggan – Şen 2016, 10-11.

¹⁴ Duggan – Şen 2016, 10.

¹⁵ Akdoğan Arca *et al.* 2011, 289, 293.

¹⁶ Heyd 2000, 466.

¹⁷ Flemming 1964, 62; Turan 2010, 622.

¹⁸ Heyd 2000, 612; Hellenkemper – Hild 2004, 588; Çavuşdere 2009, 67-68; *Sanudo* 59.

¹⁹ Çoğ 2014, 46.

²⁰ Redford 2008, 50 dn. 90.

findan tüketilmesi²¹ zaten bu anlamda fakir olan Mısır'ın kereste ihtiyacını daha da artırmıştır. Mısır'da köle olarak tutulan Brettenli Michael Heberer (1585-1588) anılarında bölgedeki kereste kıtlığına dikkat çekmektedir: “*Araplar bizim çalışkanlığımızdan çok memnundular ve bize koltuğumuzun altına sığdırabileceğimiz kadar ufak tahtaları, çitaları, çalıştığımız yerden toplayıp beraberimizde götürmemize ve yolda satmamıza izin veriyorlardı. ...Mısır'da tahta ve odun çok kıt, hatta hemen hemen yok gibi ve bu sebeple hayli pahalı*”²².

Mısır'da az bulunan bir ürün olduğundan keresteden yüksek kazanç elde ediliyordu. Ancak kereste sevkiyatı yapmak biraz tehlikeliydi. Papalık sürekli yayınladığı kararnamelerle kereste, silah, demir ve zift gibi ürünlerin Mısır'a ya da Müslümanlara satışını Hristiyan tacirlere yasaklamaktaydı. Özellikle Kudüs'ün (1187) ve Akka'nın (1291) fethinden sonra bu yasaklar bir süreliğine genişletilip, Müslümanlarla ticaretin tamamen yasaklanmasına dönüşmüştür. 1340'larda gevşetirse de askeri amaçla kullanılabilecek kereste, demir ve zift gibi ürünlerin sevkiyatının üzerindeki yasak geçerliliğini korumuştur²³. Yakalananlar çeşitli cezalara çarptırılmakla veya dinden çıkarılmakla tehdit edilmiştir. Ancak cezaların yaptırım gücünün çok etkili olduğunu söylemek zordur²⁴. Kaynaklardan anlaşıldığına göre, yasaklara rağmen çok kar getiren bu maddelerin ticareti, tehlikeli de olsa hem Hristiyanlar hem de Müslümanlar tarafından bir şekilde sürdürülmüştür²⁵.

Özellikle Anadolu'nun güneyinden Mısır'a doğru yasak eşya yüklü gemiler ticari maksatlarla sevk edilmiştir. Zengin ağaç çeşitliliğine sahip olan Alanya'dan Mısır'ın limanlarına, kereste ve buna bağlı ürünlerin ticareti aksamadan devam etmiştir. Böylece Ortaçağ boyunca kereste sıkıntısı çeken Mısır için Alanya önemli bir liman kenti haline gelmiştir²⁶. Toroslardan kesilen ağaçların nehirler üzerinden yüzdürülerek sahile indirildiği ve satışının yapıldığı anlaşılmaktadır²⁷. Dim Çayı ağzındaki Buzağı Kalesi kereste ticareti hakkında bilgi verebilir²⁸.

Biblioteca Marucelliana de Florence Kütüphanesi'ndeki elyazmaları bölümünde, C226 katalog numaralı bir anonim defter Alanya-Mısır arasındaki kereste sevkiyatına değinmektedir. Ticari kayıtlar içeren bu defterin 1320'lerde tutulduğu tahmin ediliyor²⁹. Pegolotti'nin meşhur *Pratica Della Mercatura* adlı eseriyle benzerlik gösteren defterde Alanya'dan (Chandelloro) büyük miktarda kerestenin Dimyat ve İskenderiye limanlarına sevk edildiği yazılıdır³⁰.

Aynı tarihlerde şehri ziyaret eden İbn Battuta: “*Kahire, İskenderiye ve Suriye tüccarları bu şehre gelip alışveriş ederler. Kerestesi bol olduğu için buradan yüklenen balyalar İskenderiye, Dimyat ve öteki Mısır Limanlarına gönderilir*” demektedir³¹. Bölgeyi iyi tanıyan Marino Sanudo da Antalya ve Alanya için gene aynı tarihlerde benzer bir tasvir yapar ve buralardan birçok geminin

²¹ Çoğ 2014, 47.

²² Heberer 114.

²³ Poumarede 2010, 280-281.

²⁴ Poumarede 2010, 284-288.

²⁵ Flemming 1964, 64; Fleet 2009, 112-116.

²⁶ Heyd 2000, 612.

²⁷ Akdoğu Arca et al. 2011, 294.

²⁸ Konyalı 1946, 362; Redford 2008, 20 dn. 5.

²⁹ Anadolu ile alakalı kısımlar Robert-Henri Bautier tarafından orijinal dilinde yayınlanmıştır. Bautier 1992, 313; Jacoby 2005, 121.

³⁰ “*Traxi del Chandelloro: lengname in grande quantita e di la si porta innella terra d'Egitto, cioe in Damiata e in Alessandria*” (Bautier 1992, 317).

³¹ Battûta 274.

kereste ve diğer ürünlerle dolu olarak Mısır'a gittiğini belirtir³².

Kroniklerde de Alanya'dan Mısır'a kereste sevkiyatına değinilmektedir. 1427 yılının ilk yarısında İskenderiye'ye giden sekiz Müslüman gemisine Hristiyan korsanlar saldırmış ve gemiler ile içlerindeki mallara el koymuşlardır. Bu gemilerin içinde Alanya'dan İskenderiye'ye giden iki adet gemi de vardır³³. Eliyahu Ashtor bunların Mısır'a kereste taşıdığı görüşündedir³⁴. 23 Temmuz 1457 yılında Emir Yaş Bek Al-Fakih al-Muayyadî komutasındaki bir Memlûk filosu, ağaç kesip getirmesi için Kahire Bulak'tan Alanya'ya gönderilmiştir³⁵. Bu filo 7 Kasım 1457'de verilen görevi tamamlayarak geri dönmüş ve özel bir törenle karşılanmıştır³⁶. Alanya-Mısır arasındaki bu ilişki 19. yüzyıla kadar sürmüştür. 1846 ve 1847 tarihli iki tezkire, Mısır'daki Sefine-i Hümayun için gemi yapımında ve Nil Nehri'ne inşa edilecek on iki adet köprünün inşasında kullanılmak üzere Alanya, Antalya ve İçel havalisinden kereste tedarikine dair yazılmıştır³⁷.

Osmanlı idaresine kadar geçen süreçte, bu ağaçların nerelerden kimler aracılığıyla kesildiğine dair pek fazla kayıt yoktur. Strabon Hamaksia'da sedir ağaçlarının olduğunu, bunların da gemi yapımına uygun olduğunu ifade eder³⁸. İbn Said (ö. 1286) ise bölgenin Rum Selçukluları zamanında akınlarla Türkleştiğini ve buraya yerleşen Türkmenlerin kereste sattıklarını belirtir³⁹.

Kereste kesimi ve işlenmesiyle ilgili bilgiler Osmanlılar ile birlikte tutulan tahrirlerde de mevcuttur. Alanya'dan çok daha önce Osmanlılar tarafından fethedilen Manavgat için 1455⁴⁰ ve diğerleri Alanya'yı da kapsayacak şekilde 1475 ve 1483 tarihli tahrirlerde Baltacı, Bıçkıcı, Çubukçu ve Dülgerân gibi meslek grupları görülmektedir. Bunlar ağaç kesimi ve marangozluk işleri yapmakta ve bu uğraşları karşılığında bazı vergilerden muaf tutulmaktaydılar⁴¹. Diğer vergilerinin de bir kısmını, para yerine kestikleri ağaçlardan bir miktar vererek ödemektedirler. Bıçkıcılar 1450'lerde vergi olarak Manavgat hisarına 1590 tahta verirlerken, diğerleri Akça Kale'ye 500 tahta ve 500 döğer (direk, kiriş) vermekteydiler ve bu gelenekleri eski tarihlerden itibaren devam etmekteydi⁴². İsmi geçen cemaatlerin tümü Manavgat'a bağlı olarak kayıt altına alınmışlardır, ancak yürüğe olarak da adlandırılan bu insanların geniş bir coğrafyada ağaç kesme işiyle meşgul oldukları tahmin edilebilir.

1455'te henüz Alanya Osmanlı tarafından fethedilmemişken Manavgat'ta vergiye tabi tahtacı hane sayısı 62'dir. 1471'de Alanya'nın da Osmanlı tarafından fethedilmesiyle birlikte bu rakam

³² "Antalya ve Alanya'dan birçok gemi, kereste, zift, kız ve erkek kölelerle (Hristiyan ve Pagan), ipek ve diğer ticari ürünleri Sultanın topraklarına özellikle Mısır'a taşırlar. Taşıyıcılar burada yüklerini boşaltıp satarlar ve dönüşlerinde şeker, biber, keten ve diğer birçok şey götürürler. Bahsedilen limanlar (Antalya ve Alanya) bu mallar ile doludur, bu bolluk oralardan da batıya ihraç edilir" (Sanudo 59).

³³ Makrizi b IV-2, 744.

³⁴ Ashtor 1983, 295.

³⁵ Taghrî Birdî VI. 68.

³⁶ Taghrî Birdî VI. 71.

³⁷ BOA. MKT. 92, 29; BOA. CNF. 43, 2131.

³⁸ Strab. XIV. 5, 255-256; Akdoğan Arca et al. 2011, 293.

³⁹ İbn Said 42.

⁴⁰ Manavgat Alanya'dan (1471) çok daha önce Osmanlılar tarafından fethedilmiştir. Bu yüzden daha eski tarihli Manavgat defterleri mevcuttur.

⁴¹ Erdoğan 2013, 33-34.

⁴² 1455 tarihli tahrirde şu kayıtlar vardır: "bıçkıcıların öşrün ve çift akçasın ve bacın ve baki kalanını almazlarmış, (bıçkıcılar) yılda Manavgat hisarına 1590 tahta verirlermiş"; bir başka kayıta "bu zikr olan evler(bıçkıcılar) Akça Kaleye yılda 500 tahta 500 döğer verirlermiş... Evvelden adetleri bunun üzerineymiş biz dahi bu resmi deftere yazdık". Karaca 2009, 89, 101-102.

248 haneye, 1483'te ise 265 haneye çıkmıştır.⁴³ Hane sayısı artış gösterse de bunlar Manavgat merkez nüfusuna kayıtlı olarak yazılmaya devam edilmiştir, fakat tam olarak nerelerde ağaç kesimi yaptıkları belli değildir.

Kayıtlardan Selçuklular'dan itibaren bölgedeki Türkmenlerin kereste ve diğer işler için teşkilatlandırıldıkları, çeşitli vergi muafiyetleri karşılığında görevlerini yerlerine getirdikleri ve bu durumun Osmanlı hâkimiyetinde de aynı şekilde devam ettiği anlaşılmaktadır.

Katran ve Zift

Gemi kalafatlamada ve ateşli silahların yapımında kullanılan katran ve zift, Toroslardaki sedir ve ardıç ağaçlarından çeşitli yöntemlerle çıkarılmaktaydı. Aynı zamanda bu ürünlerden çeşitli şuruplar yapılarak bu şuruplar hastalıkların tedavisinde kullanılmaktaydı. Bölgede bu işle de meşgul katrancı ve ziftçiyan olarak adlandırılan çeşitli halk toplulukları vardı. 1300'lerin başında Alanya'da üretilen zift ve katranın bir kısmı gemilerle Mısır'a sevk ediliyordu⁴⁴. Sonraki yıllarda da zift üretiminin devam ettiği görülüyor. 1475 yılında zift ve katran çıkaran ahali yaptıkları üretim karşılığında vergiden muaf olarak kaydedilmiştir. Kızılca Şehir, Dim Deresi, Turbelinas ve Keraliye köylerinde 95 hanelik bir grup zift çıkartmakla meşguldü⁴⁵. Alanya'da 1500'lerin ilk yarısında çıkarılan zift mahsulü yıllık elli sekiz bin akçeyle mukataaya verilerek, hazineye gelir kaydedildi. Bu yıllarda iskeledeki en önemli gelir kaynağının zift olduğu anlaşılmaktadır⁴⁶.

Demir Madeni

Ortaçağ'da çok önemli olan bir diğer ürün demir madeniydi. Toroslarda, Kapadokya'da ve Diyarbakır çevresinde çok kaliteli madenler bulunmaktaydı. Silifke ve Alanya limanlarının iç kesimlerinde yer alan Ermenek'te de önemli bir demir madeni vardı⁴⁷. Buradan çıkarılan demir Ayas (Laiazzo) üzerinden gemilerle Mısır'a taşınıyordu⁴⁸. Fakat Alanya'da demir ihraç ya da ithal edildiğine dair bir kayıt yoktur, zaten ticareti yasaklı bir ürün olan bu maddenin ve diğer metallerin sevkiyatına dair belgelere Ortaçağ'da az rastlanmaktadır, bu nedenle tahminlerle fikir yürütülmektedir⁴⁹.

Osmanlı Dönemi'nde tutulan kayıtlara göre Alanya'da şehir halkına ve belki de gemi yapımına yetecek miktarda demir çıkarıldığı anlaşılıyor. Sedre, Mahmud Seydi ve Dim Deresi köyleri civarında oturan, küreciler namıyla meşhur demirciler, taşları küreyip, eriterek, içerisinde bulunan demir madenini çıkarmaktaydılar⁵⁰. Manavgat'ta ise 1450'lerden itibaren demirci ismiyle anılan gruplar mevcuttu⁵¹.

Ortaçağ'da demir işlemek için kâse şeklinde diyebileceğimiz fırınlar (bowl furnace) kullanılmaktaydı. Fırınların birçoğu özellikle akarsu kenarlarına kurulurdu. Burada amaç sudan yararlan-

⁴³ Karaca 2009, 102-103; Erdoğan 2013, 71, MCYZ 00076 189a-191a, 203b.

⁴⁴ Heyd 2000, 612; Hellenkemper – Hild 2004, 588; Çavuşdere 2009, 67; *Sanudo* 59.

⁴⁵ Erdoğan 2013, 48.

⁴⁶ "Mukataa-i İskele-i Limon-ı Alâ'iyye Hâss-ı Şâhi, fi sene gayr-ı ez mahsul-i zift 58000". TKA. TT. 172, 5; Akgül 1989, 3.

⁴⁷ Jacoby 2005, 122 dn. 118.

⁴⁸ Jacoby 2005, 122-123.

⁴⁹ Fleet 2009, 118.

⁵⁰ "Adet-i hadid-i küreciyan, Sedre ve Mahmud Seydi ve Dim Deresi nam mahallerde, taş arasında demür madeni bulunur, kazub toprağın kaynadub, hâsıl olan demürün öşrün sahip-i tımar alır. Hasil 800". TKA. TT. 172, 67; tahrir defterindeki bu kayıt daha önce eksik ve hatalı okunmuştur (bk. Akgül 1989, 124).

⁵¹ Karaca 2009, 102; Erdoğan 2013, 71.

mak değil, çarklar sayesinde en kolay ve ucuz şekilde ihtiyaç duyulan hava akımı gücüne ulaşmaktı⁵². Dim Deresi ve Sedre Çayı civarında kurulanların bu tür fırınlardan olduğu tahmin edilebilir.

Köle Ticareti

Ortaçağda Anadolu'nun birçok kentinde köleler satılmaktaydı. İşin ticaret kısmını Ceneviz ve Venedikliler ustalıkla yapmaktaydı. Özellikle Cenevizliler kölelerin satışını Karadeniz'den Anadolu'ya, oradan da Mısır'a doğru yönlendirebiliyorlardı⁵³. Memlûk askeri teşkilatı için kölelik çok mühimdi ve sisteme sürekli yeni köle takviyesi yapmak gerekiyordu⁵⁴. Mısır'a köle sevkiyatı özellikle Antalya ve Alanya limanları üzerinden yapılmaktaydı⁵⁵. İbn Said bölgedeki savaşçı beylerin uçlara (akritai) akınlar yaparak çocukları kaçırap bunları Müslümanlara sattıklarına değinmektedir⁵⁶. Bu sebeple Sultanın ülkesine ekonomik bir darbe vurma planları yapan Marino Sanudo, Alanya ve Antalya limanlarında köleler ve diğer ürünlerle dolu birçok geminin bulunduğunu ve buraların hâkimine vurulacak bir darbenin aynı zamanda Mısır'a da vurulmuş olacağını belirtir⁵⁷. Böylece hem Türkler hem de Mısır Sultanı cezalandırılmış olacaktı. Daha önce belirtildiği gibi bu durum 14. yüzyılda Anadolu ve Mısır arasındaki ekonomik yakınlıkla alakalıydı. 15. yüzyıl başlarında Alanya'da hala köle ticareti yapılıyordu. Nitekim 15 Mayıs 1427'de Kıbrıs Kırallı Janus (1375-1432) Khirikitia Savaşı'nı takiben düştüğü esaretten kurtulup, Kıbrıs'a döndükten sonra Memlûklerle bir anlaşma yapmış ve çok paralar harcarak birçok Hıristiyan köleyi kurtarmıştır. Kurtarılan kölelerin bir kısmının Alanya'da bulunduğu görülmektedir⁵⁸.

Günlük Ağacı Zamkı (Mey'a - Liquidambar Orientalis)

İbn Havkal'ın bahsettiğine göre Antalya'ya karadan ve denizden 4 günlük mesafede olan Acıya (bazı nüshalarda Ahiya) şehrinden Mey'a⁵⁹ zamkı ihraç ediliyordu. Bu zamk dünyanın tüm kara ve denizlerinde rağbet görmekteydi⁶⁰. Peki, bahsedilen bu şehir tam olarak neresiydi? Bu sorunun kesin olarak bir cevabı olmasa da bazı tahminler ileri sürülmüştür. M. J. De Goeje, 1873 tarihinde neşrettiği İbn Havkal'ın Suretü'l-Arz (Kitab el Mesalik ve'l-Memalik) adlı eserinde, Acıya'ya dipnot olarak bugünkü Alanya notunu düşmüş ve buranın Costantino Porfirogenito'nun 10. yüzyılda yazdığı *De Thematibus*'da geçen Ayla (Hagia) ile aynı kent olması gerektiğini belirtmiştir⁶¹. İ. H. Konyalı ise burasının Taşucu-Ağa Limanı (Liman Kalesi) olması gerektiği fikrindedir⁶². Eldeki verilerin yetersizliğinden Acıya'nın bugün tam olarak neresi olduğu bilinmese de Ortaçağ'da itriyat ve ilaç sanayisinde kullanılan ve dünyada sadece Anadolu'nun güney sahil şeridinde yetişen günlük ağacı⁶³ zamkından Alanya'da vergi alınmaktaydı. 16. yüzyılın ilk yarısında

⁵² Tylecote 1992, 75-76.

⁵³ Fleet 2009, 37.

⁵⁴ Çetin 2007, 70.

⁵⁵ *Piloti* 60; Bautier 1992, 317; Çavuşdere 2009, 70; Fleet 2009, 38; *Sanudo* 59.

⁵⁶ İbn Said 1968, 42.

⁵⁷ *Sanudo* 59, 65.

⁵⁸ *Makhairas* I. 679.

⁵⁹ Günlük (aselbent) ağacı reçinesi olarak da adlandırılan bu madde eczacılıkta ve bazı esansların yapımında kullanılmaktaydı. Mutçalı 1995, 857.

⁶⁰ *Havkal* a 134; *Havkal* b 171.

⁶¹ *Havkal* a 134; Ancak *De Thematibus*'da Alanya'dan (Κασελλιον οροç) ayrıca bahsediliyor. Dolayısıyla Goeje'nin *De Thematibus*'a yaptığı atıf doğru değildir. *Pertusi* 79-152.

⁶² Konyalı 1946, 51 dn. 1.

⁶³ Kâhya 2015, 16.

şehirde günlük ağaçından çıkarılan zamka beş bin akçe değer yazılmıştır⁶⁴.

İpek, Deri, Dokuma Ürünleri ve Şap

1300'lerin başında Marino Sanudo ve daha sonra Emmanuel Piloti Alanya ve Antalya'dan ipek yüklü gemilerin Mısır Sultanının limanlarına gittiğini yazmaktadır⁶⁵. Ayrıca E. Piloti ince yün ve halı almak talebiyle insanların bu şehirlere geldiğini belirtir⁶⁶. Alanya'da kale içerisinde bulunan bir boyahane bu tarz dokuma ürünlerinin işlenip, boyandığı anlaşılıyor. 1475'te boyahane ve mumhane birlikte 1400 akçeye mukataaya verilmiştir⁶⁷. Açıkçası bu rakam o tarihlerde çok yüksek bir rakamdır. 1568'te bile Teke Sancağı'ndaki (Antalya) boyahane vergisi 920 akçe civarındadır⁶⁸. Bu durum Alanya'daki dokuma sanayinin gelişmiş olmasıyla alakalıdır. İpeklilerin ve diğer dokumaların boyanmasında ise kök boya, safran ve meşe mazısı kullanılıyordu⁶⁹. Boyamada kullanılan meşe mazısı Toroslardan temin ediliyordu. Toplanan mazının bir kısmı limandan ihraç edilmekteydi⁷⁰.

İhraç edilen bir diğer ürün keçi derisidir. Koyuna kıyasla bölgede keçi yetiştiriciliğinin daha yoğun olduğu görülmektedir. Bölgenin coğrafyası ve iklimi keçiler için daha uygundur⁷¹. 1320'lerde şehirde işlenmemiş, ham keçi derisi satılmaktadır, anlaşıldığına göre bunu bir çeşit tuzlama yöntemiyle yapmaktadırlar⁷².

Dokuma sanayinde boya sabitleyicisi olarak kullanılan şap madeni ise Anadolu'nun çeşitli yerlerinden çıkarılıp, gemiler vasıtasıyla Kıbrıs, Mısır, Suriye ve Batı'ya taşınmaktaydı⁷³. Antalya'da ticaretinin yapıldığı görülüyor⁷⁴. Dokuma ürünlerinin satışının yapıldığı ve boyahanenin olduğu Alanya'da şap kullanıldığı muhakkaktır, fakat ticaretinin yapıldığına dair bir kayıt yoktur. Bununla birlikte Alanya'da geç dönemlerde bir şaphane mevcuttur. 1547 yılında Alanya ve Manavgat'ta yıllık 250 kantar (1 kantar=56,5 kg) şap çıkmaktaydı⁷⁵. Şaphanenin ne zamandan beri açık olduğuna dair elimizde bilgi yok. Fakat 1860 tarihli bir belgede, bundan 400 sene evvel Alanya'da Sitti Zeynep Vakfı'na ait olan bir bâb şaphaneden bahsedilmektedir. Bu belge sayesinde şaphanenin tarihi Osmanlı öncesine uzanmaktadır⁷⁶.

Diğer Ürünler

Pegolotti'nin 14. yüzyılda Alanya ile Kıbrıs (Famagusta) arasındaki ticari yakınlığına dikkat çektiği eserinde, Alanya'da özel bir tahıl ölçüsü olarak kullanılan *scimeo*'dan bahsetmektedir⁷⁷. Scimeo ile hangi tahılın tartıldığı bilinmese de bölgede çok fazla yetiştirilen susamın dışarıya satılan

⁶⁴ TKA. TT. 172, 5. Akgül 1989, 229.

⁶⁵ Fleet 2009, 98, 100; Sanudo 59; "soye" Piloti 60.

⁶⁶ "Tappedi, laine soubtile", Piloti 60; Fleet 2009, 97, 100.

⁶⁷ Erdoğan 2013, 47.

⁶⁸ Karaca 2009, 160.

⁶⁹ Baykara 1998, 64.

⁷⁰ "Galle" Piloti 60.

⁷¹ Özkan 2011, 100.

⁷² "e becchine crude e salate asai" Bautier 1992, 317. Becchine=keçi derisi hakkında bk. Pegolotti 414.

⁷³ Fleet 2009, 83.

⁷⁴ Pegolotti 370; Bautier 1992, 317; Fleet 2009, 86; Çavuşdere 2009, 69.

⁷⁵ "Emanet fûruht-ı şap Şaphane-i mezbure der dükkân-ı liva-i Alâ'iyye ve Manavgat der uhde-i Musa ez an sebep becihet-i an gurre-i ramazan sene 954 ila selase sinin 250 kantar şap fûruht iltizam gerde fi 5 zilkade sene 954 fi yevm 4" Bu kayıttan anlaşıldığına göre 1547 yılında üç yıllığına Alanya ve Manavgat Şaphanesi geliri mukataaya verilmiştir. BOA. MAD. 385, 78; İnalçık 2008, 129.

⁷⁶ EV. MKT. 137-6, 7.

⁷⁷ Pegolotti 92; Erdem 1995, 446; Hellenkemper – Hild 2004, 589.

ürünler arasında olduğu görülüyor⁷⁸. Özellikle Manavgat'ta bol miktarda susam yetiştirilmekteydi, 1455'te yaklaşık 20 köyde susam üretiliyordu⁷⁹. Susamla birlikte hem boyar madde hem de aromatik olarak kullanılan safranın da satıldığı görülmektedir⁸⁰. Antikçağda olduğu gibi⁸¹ şehirden bal ve balmumu da ihraç edilmekteydi⁸². Satılan mumların kale içinde bulunan bir mihanede imal edildiği anlaşılıyor⁸³.

Alanya'dan bahsettiğimiz ürünleri ihraç etmek için çıkan gemiler dönüşlerinde boş gelmemişlerdir. Özellikle Mısır'a giden gemiler biber, şeker, keten, çeşitli baharatlar ve kumaşlar yüklü olarak dönmüşlerdir. Getirilen bu ürünler kara yoluyla Anadolu'nun iç kesimlerine taşınmış ya da batılı ülkelere satılmıştır⁸⁴. Ceneviz yıllıklarından öğrendiğimize göre 1289 yılında bir Ceneviz gemisi şeker, keten ve biber yüküyle İskenderiye'den Alanya seferini yapmıştır⁸⁵. Benzer bir durum Antalya için de geçerliydi. 13. yüzyılda İskenderiye'den dönen Konyalı Kadı Kürd ve bir grup tacir Antalya'ya, İskenderiye ve utabi *kumaşından* yapılmış elbiseler ve Mısır'ın yünlü giysilerini getirmişlerdir. Bu hediyeleri daha sonra kara yolu ile geçtikleri Konya'da Mevlana'ya sunmuşlardır⁸⁶. Bölgenin ticari canlılığını ortaya koyan bu kayıtların haricinde Kıbrıs, Venedik ve Cenevizlilerle ticari ilişkilere kanıt olarak gösterebilecek arkeolojik veriler de elde edilmiştir⁸⁷.

Alanya'ya Ulaşan Tarihi Yollar

Kara Yolları

Uzun mesafeli ticarete önemli bir yeri olan Anadolu Selçukluları; kuzey-güney eksenindeki ticari yol hattının giriş-çıkış kapıları olan Sinop ve Alanya gibi önemli liman kentlerini Konya'yı merkez alarak, ticari ve askeri yollar vasıtasıyla birleştirmiştir. Bu yolların üzerine hem güvenliği sağlamak hem de ticareti canlı tutmak amacıyla konak, han, menzil ve köprü gibi askeri, sosyal-ekonomik yönleri olan yapılar inşa ettirmişlerdir⁸⁸. Selçuklular, Roma ve Doğu Roma İmparatorluğu dönemlerinde açılan yolları kullanmakla birlikte merkez Konya ve çevresine odaklanan yeni yollar da açmışlardır⁸⁹. Böylece Pamphylia olarak tabir edilen bölgenin genel görüntüsü geliştirilmiş, inşaat faaliyetleriyle altyapı tamamlanmış ve ticaret için güvenlik sağlanmıştır⁹⁰.

Daha önce yapılan araştırmalarda yollar ve üzerindeki yapıların önemli bir kısmı incelenmiştir⁹¹. Bölgeyi en kaba haliyle üç önemli yol iç kesimler ile birbirine bağlamaktadır. Bu yollar kuzeyden Manavgat, Alara ve Alanya'ya inmektedir (Fig. 1.)⁹². Özellikle Beyşehir ve Seydişehir üzerinden güneye inen yollar üzerindeki hanların sayıca fazlalığı yolun önemine işaret eder⁹³. Yolun Konya'dan Bozkır'a oradan da Susam Beli üzerinden Gelesandıra Yaylası'na ulaşip Alara Kemer

⁷⁸ "susumani" Piloti 60; Fleet 2009, 27.

⁷⁹ Karaca 2009, 135.

⁸⁰ Piloti 60; Fleet 2009, 27.

⁸¹ Hellenkemper – Hild 2004, 587; Akdoğan Arca et al. 2011, 293.

⁸² Piloti 60; Fleet 2009, 34.

⁸³ Erdoğan 2013, 28.

⁸⁴ Sanudo 59.

⁸⁵ Heyd 2000, 610.

⁸⁶ Eflaki 434.

⁸⁷ Bilici 2008a, 13, 24-25; Bilici 2008b, 385.

⁸⁸ Özcan 2006, 24-30.

⁸⁹ Şaman Doğan 1994, 382.

⁹⁰ Hellenkemper – Hild 2004, 217.

⁹¹ Gümüştü – Yiğit 2012, 253-262.

⁹² Bahar 1998, 327.

⁹³ Gümüştü – Yiğit 2012, 260.

Fig. 1. Alanya Bölgesi Tarihi Ticaret Yolları

Köprü'ye inen kısmı Alâeddin Keykubad tarafından, Alanya'nın fethi için takip edilen yoldur⁹⁴. Burası ipek yolu olarak tabir edilen uzun mesafeli ticaret yolunun da bir uzantısı olup iç kesimler ile Alanya'nın bağlantısını sağlamaktadır.

Mahmutlar-Demirtaş üzerinden Hadim'e ulaşan tarihi yol ise Alanya'nın doğusunun, yani bugünkü Demirtaş ve Gazipaşa bölgelerinin iç kesimlerle ulaşımını sağlamaktadır. Bu kısım diğer yollara göre daha az incelenmiştir. Alanya'nın doğusuna inen bu yolun Sapadere ve Karapınar arasındaki tespit ettiğimiz önemli mevkileri sırasıyla (güneyden kuzeye): Sorgun Han, Katırizi, İncirkırı Hanı, Örüce Han, Seyir Kaşı, Efenin Hanı, Çaltı Yokuşu ve Kaplan Han olarak adlandırılmaktadır (Fig. 2)⁹⁵. Yol Tırılar Yaylası ve Sapa Dere'yi geçip bugünkü Kuşyuvası geçidinin biraz doğusundan Karapınar'a ulaşmakta, oradan da Göksu nehrini takip ederek Tahtalı Dağ'ın eteklerinden Gevne Vadisi yoluyla Taşkent'e, oradan da Hadim ve dolayısıyla Konya'ya doğru

Fig. 2. Alanya'nın Doğusunu Hadim ve Ermenek'e Bağlayan Tarihi Yol

⁹⁴ Bilici 1997, 204.

⁹⁵ 28.07.2014 tarihinde yoldan çektiğimiz bir fotoğraf için bk. Fig.2. Yol üzerindeki han isimli mevkiler yaptığımız saha araştırması sırasında tespit ettiğimiz ve bugün hala bölge halkı tarafından kullanılan isimlerdir.

devam etmekteydi⁹⁶. Üzerinde bulunan yapıların çoğu geç döneme ait harap yapılar olmakla birlikte, tarihi yolun üstünde han ismi kullanılan birçok mevki bulunmaktadır ve araştırmalarda yolun ilk çağlardan itibaren kullanıldığı anlaşılmaktadır⁹⁷.

Mahmutlar'dan çıkan bu yol aynı zamanda Ermenek'e giden yolun da önemli bir kısmını oluşturmaktaydı. Bu yoldan Taşkent'e gelmeden bir kol Ermenek'e dönüyordu. Evliya Çelebi bu yolu takip etmiştir⁹⁸. Kuzey-Güney istikametli diğer yollardan farklı olarak yatay seyreden yol Antalya'dan başlayıp Manavgat'a oradan da Alanya üzerinden Ermenek'e uzanmaktadır. Osmanlı'nın tuttuğu belgelerde yol hakkında bilgiler mevcuttur. 1483 tarihli belgeden yol üzerinde Esen Gazi namıyla ünlü bir ailenin kervansaray inşa ettirdiğini öğreniyoruz. Bu aile kendi alın teriyle yolun güvenliğini sağlayıp gelene gidene hizmet vermektedir. Bu durum 1483 tarihli belgeye şu şekilde yansımıştır: *"Zikr olan altı nefer kimesne, kimsenin raiyyetleri olmayub, hariç-i defter olub, Esen Gazi demekle meşhur belde ki; Alâ'iyye ve Manavgat'tan ve Antalya'dan Larend'e'ye giden yol üzerinde mütemekkin olub gelene ve gidene arak-ı cebinniyle hizmet edüb hasbin Allah karbansaray bünyad edüb harami havfından Müselmanları hıfz edegelmışler"*⁹⁹.

Deniz Güzergâhları

Liman kenti olan Alanya'yı, kara kısmı kadar deniz tarafı da ilgilendirmektedir. Ortaçağ Akdeniz'inde teknolojik imkânların el verdiği ölçüde gemiler yapılmış ve bu gemilerin gidebileceği güzergâhlar çizilmiştir. Bu güzergâhları denizciler bilmektedir. Mevlana'nın ifadesiyle: *"Antalya'dan Mısır'a kadar olan denizdeki menzillerin nişanı (izi) belirsizdir, onları gemiciler bilir ve kara ahalisine söylemez; çünkü anlamazlar"*¹⁰⁰.

Anadolu'nun güney kıyılarında başlayan uzun mesafeli yolculuklar genellikle Mısır, Suriye ve Filistin'e doğru olmuştur. Kıbrıs ise bir ara duraktır¹⁰¹. Dönüşlerde ise Akdeniz'de saat yönünün tersine dönen akıntılar olduğundan kıyı kentleri takip edilerek seyrüsefer yapılmıştır¹⁰². Akıntılar nedeniyle saat yönünün tersine oluşan bu güzergâh İskenderiye Limanı'ndan Batı'ya doğru seyrini sürdürmek isteyen bir gemiyi, önce kuzeye doğru Filistin ve Suriye kıyılarını takip etmeye, sonra da buradan batıya kıvrılıp Lykia sahilleri açıklarından seyre devam etmeye zorluyordu¹⁰³. Kıyı kentlerini takip ederek yapılan bu yolculuk, mürettebatın su ve yiyecek gibi hayati ihtiyaçlarının hızlı bir şekilde karşılanmasına imkân sağlıyor ve daha güvenli bir seyahati de mümkün kılıyordu. Bu nedenle 13. yüzyılda İskenderiye'den Batı'ya doğru kullanılan en sık rota Suriye ve Filistin kıyılarını takip edendi¹⁰⁴. Antalya Körfezi (Gulf of Satalia) olarak adlandırılan, Alanya'nın da içerisinde bulunduğu kısım bahsettiğimiz bu deniz güzergâhı üzerinde yer almaktaydı. Önemli haç yollarının da körfezden geçmesinin yanı sıra, Ortaçağ portalanları da kıyıdaki menzilleri göstermekteydi¹⁰⁵. Bu da güzergâh olarak bölgenin tercih edilmesine bir sebepti.

⁹⁶ Hopwood 1991, 306; Bahar 1998, 327; Hellenkemper – Hild 2004, 282.

⁹⁷ Hopwood 1991, 306; Bahar 1998, 327. Alanya'nın fethi için takip edilen yolun Alara Kemer Köprü'ye inen yol olduğunu daha önce belirtsek de, burada yerel araştırmacıların fetih için Mahmutlar yolunun takip edildiğini yazdıklarını belirtmekte fayda görüyoruz. Konyalı 1946, 61; Koçak 2013, 96.

⁹⁸ *Seyahatnâme* 9, 148-154.

⁹⁹ MCYZ 00076, 203a.

¹⁰⁰ *Fîhi mâ Fîh* 47.

¹⁰¹ Hellenkemper – Hild 2004, 283.

¹⁰² Duggan 2003, 311; Pryor 2004, 30.

¹⁰³ Duggan 2003, 311.

¹⁰⁴ Pryor 2004, 103.

¹⁰⁵ Duggan 2003, 309.

Önemli deniz güzergâhları üzerinde bulunan Antalya Körfezi aynı zamanda denizciler için tehlikeli de olabiliyordu. Aniden bastıran fırtınalarıyla körfez gemileri zor durumda bırakmaktaydı. Tarihi metinlerde birden çıkan bu fırtınalardan kurtulmaya çalışan insanların hikâyelerine sıkça yer verilmektedir¹⁰⁶. Körfezin bu tehlikeli yönü zamanla efsanevi anlatılara konu olmuştur. Efsanelerde körfezdeki fırtınayı kimi zaman St. Helena dindiriyor¹⁰⁷, kimi zaman da girdaba yakalanan denizcilerin imdadına Hz. Mevlana yetişiyordu¹⁰⁸.

Efsanelerin birinde Mevlana, İskenderiye dönüşlerinde körfezde girdaba yakalanan bir gemiye karadan elini uzatıp gemidekilerin sağ salim Antalya'ya ulaşmasını sağlamıştır: "... *Sonra Mevlana'nın bir ok atımı kadar bir mesafede, suyun üzerinde durduğunu gördüm. Elini uzattı, gemiyi o girdaptan dışarı çıkarıp hareket ettirdi. Gemiye arkasından itiyordu. ... Tanrı erenlerinin himmetiyle kurtulup geceleyin Antalya'ya geldik*"¹⁰⁹.

16. yüzyılda Mısır'a giden Jacob Ulfeldt de gemisiyle Antalya'dan ayrıldıktan kısa bir süre sonra fırtınaya yakalanmış ve kendisini Alanya kıyılarında bulmuştu¹¹⁰.

Thevenot 1665'te yayınlanan seyahatnamesinde körfezden geçerken benzer bir fırtınaya yakalanmış ve durumu şu şekilde izah etmiştir: "... *Satalie (Antalya) körfezine girdik. Burada, iki veya üç saat boyunca biraz deniz yaptı, çünkü bu körfezin akıntısı Venedik Körfezi'nin ve batıdaki diğer yerlerin akıntılarıyla buluştuğu için deniz biraz çalkantılı olur. Eskiden bu geçit öyle tehlikeliydi ki, burada birçok gemi batıp gitmişti, ama deniz adamlarının anlattığına göre; Kudüs'ten dönen Azize Helena oraya İsa Efendimiz'in Çarmıhı'ndaki çivilerden birini attığından beri tehlike azalmış*"¹¹¹. Buna benzer örnekler çoğaltılabilir. Bu durum doğu ve batı arasında önemli bir konumda bulunan bölgenin aslında tehlikeli olmasına rağmen, gene de denizciler tarafından tercih edildiğine işarettir.

Sonuç olarak, Selçuklular Alanya'yı fethettikten sonra, şehre ulaşan yollara hanlar inşa ederek ticaretin güvenliğini ve devamlılığını sağlamışlardır. Alanya'nın imarına da önem veren Selçuklular şehrin savunma sistemini güçlendirmiş ve tersanenin yapısını tamamlamışlardır. Tersanenin Alanya'ya yapılması gemicilikte gerekli olan kereste, zift, katran ve demir gibi madenlere yakın olan bölgeyi Selçuklular'ın iyi tanımlarıyla açıklanabilir. Bununla birlikte bölgeye yerleştirilen halkın da *baltacı, bıçkıcı, çubukçu, dülgerân, ziftçi, katrancı ve demirci* gibi meslek gruplarına ayrılarak Ortaçağ ekonomisine uygun bir şekilde teşkilatlandırıldığı görülmektedir. Ticareti yapılan ürünler genellikle bu meslek gruplarının ürettiği ve gemi yapımında hayati öneme sahip ürünler olsa da, dokumacılıkta kullanılan ürünlerin de ticareti yapılmaktadır. 1300'lerden itibaren ipek ve deri daha sonra ise ince yün, halı, safran ve mazı gibi ürünlerin satışının yapıldığı görülmektedir. Bu durum aynı zamana şehirde dokuma sanayisinin de gelişmiş olduğunu göstermektedir.

¹⁰⁶ Duggan 2003 319-320; Pryor 2004, 104.

¹⁰⁷ Akdoğan Arca *et al.* 2011, 288 dn. 3.

¹⁰⁸ *Eflaki* 434.

¹⁰⁹ *Eflaki* 434.

¹¹⁰ Thott 1294. K. Skovgaard Petersen'e metnin tercümesini yaptığı için teşekkür ederim.

¹¹¹ *Thevenot* 162.

BİBLİYOGRAFYA

Arşiv Vesikaları

- BOA. CNF. 43-2131
BOA. MAD. 385
- BOA. MKT. 92-29
- EV. MKT.137
MCYZ 0076
- Thot 1294
- TKA. TT. 172
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, *Cevdet Nafia*. Dosya 43/ Gömlek 2131 (1846).
Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, *Maliyeden Müdevver Defterler*. No 385 (1547).
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, *Saderet Mektubi Kalemî Evrakı*. Dosya 92/ Gömlek 29 (1847).
- Ankara Vakıflar Arşivi Genel Müdürlüğü, EV.MKT. 137-6 ve 7 (1860).
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, *Mc_Yz_00076 Numaralı Defter-i Evkaf-ı Vilayet-i Alâ'iyye Defteri* (1483).
- Jacob Ulfeldt'in Seyahati* (1588-1589). Thot 1292 4to. Det Kongelige Bibliotek (Danimarka Kraliyet Kütüphanesi).
- Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, *Kuyud-ı Kadime Arşivi*. 172 Numaralı Tapu Tahrir Defteri (Kanuni Devri).

Kaynak Eserler

- Battûta*
- Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*. Çev. A. S. Aykut. İstanbul 2014.
- İbn Bibi*
- İbn Bîbî, *El-Evâmirü'l-'Alâ'iyye Fî'l-Umûri'l-'Alâ'iyye*. Haz. A. S. Erzi. Ankara 1956.
- Eflaki*
- Ahmet Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri I*. Çev. T. Yazıcı. İstanbul 1973.
- Fîhi ma Fîh*
- Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Fîhi ma Fîh*. Ed. S. Eraydın. Çev. A. A. Konuk. İstanbul 1994.
- Havkal a*
- Abu'l-Kasım İbn Haukal, *Kitabü'l-Mesalik ve'l-Memalik*. Ed. M. J. De Goeje. Leiden 1873.
- Havkal b*
- Abu'l-Kasım İbn Havkal, *10. Asırda İslam Coğrafyası*. Çev. R. Şeşen. İstanbul 2014.
- Heberer*
- Osmanlıda Bir Köle Brettenli Michael Heberer'in Anıları 1585-1588*. Çev. T. Noyan. İstanbul 2010.
- İbn Said*
- C. Cahen, "İbn Sa'id sur L'Asie Mineure Seldjuqide". *AÜDTCF. Tarih Araştırmaları Dergisi* IV/10-11 (1968) 41-50.
- Makhairas*
- Leontios Makhairas, *Recital Concerning the Sweet Land of Cyprus*, vol. I. Trans. R. M. Dawkins. Oxford 1932.
- Makrizi a*
- Ali el-Makrizi, *Kitab es-Sulûk li-Marifeti Düvel el-Mülûk*. vol. I-3. Ed. M. M. Ziyade. Kahire 1970.
- Makrizi b*
- Ali el-Makrizi, *Kitab es-Sulûk li-Marifeti Düvel el-Mülûk*. vol. IV-2. Ed. S. A. Aşur. Kahire 1972.
- Pegolotti*
- F. B. Pegolotti, *La Pratica Della Mercatura*. Ed. A. Evans. Cambridge - Massachusetts 1936.
- Piloti*
- Emmanuel Piloti, *L'Égypte Au Commencement Du Quinzieme Siecle D'apres Le Traite d'Emmanuel Piloti De Crete* (Incipit 1420). Ed. P. H. Dopp. Kahire 1950.
- Porfirogenito*
- Costantino Porfirogenito, *De Thematibus*. Ed. A. Pertusi. Vatikan 1952.
- Saint Quentin a*
- Simon De Saint Quentin, *Histoire Des Tartares*. Ed. J. Richard. Paris 1965.
- Saint Quentin b*
- Simon De Saint Quentin. *Bir Keşiş'in Anılarında Tatarlar ve Anadolu 1245-1248*. Ed. T. Karasu. Çev. E. Özbayoğlu. Alanya 2006.
- Sanudo*
- Marino Sanudo, *The Book of the Secrets of the Faithful of the Cross, Liber Secretorum Fidelium Crucis*. Trans. P. Lock. Farnham 2011.

- Seyahatname* Evliyâ Çelebi *Seyahatnâmesi*, vol. 9. Eds. Y. Dağlı, S. A. Kahraman – R. Dankof. İstanbul 2005.
- Strab. Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası* (Geographika Kitap XII-XIII-XIV). Çev. A. Pekman. İstanbul 2012.
- Taghrî Birdî* *History Of Egypt - an-Nujum az-Zahira*. Vol. VI (1453-1461) Trans. W. Popper. Los Angeles 1960.
- The Book of Curiosities* *An Eleventh-Century Egyptian Guide to the Universe, The Book Of Curiosities*. Trans. Y. Rapoport – E. Savage-Smith. Leiden -Boston 2014.
- Thevenot* J. Thevenot, *Thevenot Seyahatnamesi*. Ed. S. Yerasimos. Çev. A. Berktaş. İstanbul 2014.

Modern Literatür

- Akdoğu Arca *et al.* 2011 E. Akdoğu Arca, N. Gökalp – N. Tüner Önen, “Pamphylia Bölgesi’nin Mısır ve Kıbrıs ile Olan İlişkileri”. *Olba* XIX (2011) 287-312.
- Akgül 1989 M. Akgül, *16. Yüzyıl Arşiv Kayıtlarına Göre Alâiyye’nin Sosyal ve Ekonomik Hayatı ile Nüfus ve İdari Taksimatı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul 1989.
- Ashtor 1983 E. Ashtor, *Levant Trade in the Later Middle Ages*. New Jersey 1983.
- Bahar 1998 H. Bahar, “İlkçağda Orta Anadolu ile Akdeniz Bölgesi Arasında Alanya’nın Stratejik Önemi”. Ed. F. N. Koçak, *8. Alanya Tarih ve Kültür Semineri*. Alanya (1998) 327-329.
- Bautier 1992 R. H. Bautier, “Les Relations Economiques des Occidentaux Avec Les Pays D’Orient, Au Moyen Age Points de Vue et Documents”. Ed. R. H. Bautier, *Commerce Mediterranéen et Banquiers Italiens au Moyen Age*. Hampshire (1992) 263-331.
- Baykara 1998 T. Baykara, “Kökboya”. *ARIŞ* 4 (1998) 64-71.
- Bilici 1997 K. Bilici, “Alanya’nın Fethi Meselesi: Bir Tespit”. Ed. F. N. Koçak, *7. Alanya Tarih ve Kültür Semineri*. Alanya (1997) 203-205.
- Bilici 2008a K. Bilici, *Kalenin Gemileri Alanya Kalesi’ndeki Gemi Graffitileri*. İstanbul 2008.
- Bilici 2008b S. Bilici, “Bazı Örnekleriyle Alanya Kalesi Kazılarında Bulunan İthal Kıbrıs Sırlı Seramikleri”. *Adalya* XI (2008) 373-397.
- Çavuşdere 2009 S. Çavuşdere, “Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti, Türkler ve İtalyanlar”. *Tarih Okulu* IV (2009) 53-75
- Çetin 2007 A. Çetin, *Memlûk Devletinde Askeri Teşkilat*. İstanbul 2007.
- Çoğ 2014 M. Çoğ, “İslam İdaresinde Ermeniler”. Ed. Anonymous, *Tarihte Türkler ve Ermeniler* II. Ankara (2014) 21-47.
- Duggan – Şen 2016 T. M. P. Duggan – M. E. Şen, “On the Exercise of Coastal Control Through Observation and Long Distance Communication Systems in Seljuk Territory in the XIIIth Century”. *Phaselis* II (2016) 9-29. DOI: 10.18367/Pha.16002
- Duggan 2003 T. M. P. Duggan, “A 14th Century Account of Antalya’s Sunken Cities. A Historical Context and a Literary Tradition”. *Adalya* VI (2003) 305-336.
- Erdem 1995 İ. Erdem, “Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devri ile Seyahatnamelerde Alanya (XIV-XVII. Yüzyıllar)”. Ed. F. N. Koçak, *5. Tarih ve Kültür Semineri*. Alanya (1995) 445-449.
- Erdoğan 2013 M. A. Erdoğan, *Fatih Sultan Mehmed Zamanında Ala’iyye Sancağı 1475 Tarihli Suret-i Defter-i İcmal-i Vilayet-i Ala’iyye* (Metin ve İnceleme). Alanya 2013.
- Fleet 2009 K. Fleet, *Erken Osmanlı Döneminde Türk-Ceneviz Ticareti*. Çev. Ö. Akpınar.

- İstanbul 2009.
- Flemming 1964 B. Flemming, *Landschaftsgeschichte Von Pamphylien, Pisidien und Lykien im Spätmittelalter*. Wiesbaden 1964.
- Gümüşçü – Yiğit 2012 O. Gümüşçü – İ. Yiğit, "XIII-XVI Yüzyıllarda Alanya-Sinop Bağlantı Yolu". Ed. F. N. Koçak, *Alanya XII. Tarih ve Kültür Sempozyumu*. Alanya (2012) 253-262.
- Hellenkemper – Hild 2004 H. Hellenkemper – F. Hild, *Tabula Imperii Byzantini 8 Lykien und Pamphylien*. Wien 2004.
- Heyd 2000 W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*. Çev. E. Z. Karal. Ankara 2000.
- Hopwood 1991 K. Hopwood, "The Links Between the Coastal Cities of Western Rough Cilicia and the Interior During the Roman Period". *Anatolia Antiqua* 1 (1991) 305-310
- İnalçık 2008 H. İnalçık, *Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul 2008.
- Jacoby 2005 D. Jacoby, *Commercial Exchange Across the Mediterranean: Byzantium, the Crusader Levant, Egypt and Italy*. Hampshire 2005.
- Kafadar 2010 C. Kafadar, *İki Cihan Aresinde Osmanlı Devletinin Kuruluşu*. Çev. C. Çıkın. Ankara 2010.
- Kâhya 2015 E. Kâhya, "Günlük Ağacı (Liquidambar orientalis, Sığla)". *Dört Öğe* 4/7 (2015) 15-21.
- Karaca 2009 B. Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Manavgat Kazası*. Isparta 2009.
- Koçak 2013 F. N. Koçak, *Tarihte Alanya*. Konya 2013.
- Konyalı 1946 İ. H. Konyalı, *Alanya Tarihî-Turistik Kılavuz*. Konya 1946.
- Mutçalı 1995 S. Mutçalı, *Arapça – Türkçe Sözlük*. İstanbul 1995.
- Özcan 2006 K. Özcan, "Anadolu'da Selçuklu Kentler Sistemi ve Mekânsal Kademelenme". *METU JFA* 23/2 (2006) 21-61.
- Özkan 2011 S. H. Özkan, "XVI. Yüzyılda Alâiye Sancağında Dokuma ve Tekstil Sanayisinde Kullanılan Ürünlerin Üretimi". *ARIŞ* 5 (2011) 96-101.
- Poumarede 2010 G. Poumarede, *Haçlı Seferi'ne Son Çağrı Yeniçağ Avrupası'nda Osmanlı İmgesi*. Çev. İ. Birkan. İstanbul 2010.
- Pryor 2004 J. H. Pryor, *Akdeniz'de Coğrafya, Teknoloji ve Savaş, Araplar, Bizanslılar, Batılılar ve Türkler*. Çev. F. Tayanç – T. Tayanç. İstanbul 2004.
- Redford 2008 S. Redford, *Anadolu Selçuklu Bahçeleri (Alaiyye/Alanya)*. İstanbul 2008.
- Şaman Doğan 1994 N. Şaman Doğan, "Konya'dan Antalya-Alanya'ya Uzanan Kervan Yolları Hakkında Bazı Görüşler". Ed. F. N. Koçak, *4. Alanya Tarih ve Kültür Sempineri*. Alanya (1994) 381-386.
- Turan 1964 O. Turan, "Ortaçağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri". *Belleten* XXVIII/110 (1964) 209-227.
- Turan 2010 O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul 2010.
- Tylecote 1992 R. F. Tylecote, *A History of Metallurgy*. London 1992.